

**РЕФОРМУВАННЯ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ****REFORM OF CUSTOMS AUTHORITIES OF UKRAINE:
CURRENT STATUS AND DEVELOPMENT PROSPECTS**

У статті досліджено сучасний стан реформування митних органів України та визначено основні перспективи їх подальшого розвитку в умовах європейської інтеграції, цифрової трансформації та інституційного оновлення публічного адміністрування. Обґрунтовано, що реформування митних органів України вийшло за межі фрагментарних організаційних змін і набуло ознак цілісної державної політики, інтегрованої до стратегічних орієнтирів розвитку системи державних доходів. Встановлено, що сучасний етап митної реформи характеризується поєднанням трьох взаємопов'язаних складових: нормативно-правового оновлення, цифрової модернізації митних процедур та кадрово-інституційного перезавантаження митної служби. Проаналізовано значення Національної стратегії доходів до 2030 року та Плану реформування Державної митної служби України на 2024–2030 роки як стратегічної основи відповідних перетворень. З'ясовано, що оновлення митного законодавства здійснюється у напрямі зближення з правом Європейського Союзу, зокрема шляхом імплементації окремих положень Митного кодексу Європейського Союзу, розширення процедурних гарантій у діяльності митних органів та впровадження нових підходів до авторизації і моніторингу відповідності підприємств. Доведено, що цифровізація митної сфери вже має не декларативний, а предметний характер, оскільки орієнтована на запровадження сумісних із європейськими інформаційних систем, розвиток спільного транзиту, автоматизованого управління ризиками та електронної міжвідомчої взаємодії. Окрему увагу приділено кадрово-інституційному виміру реформи, що охоплює атестацію посадових осіб митних органів, запровадження компетентнісного підходу, відкриті конкурсні процедури та інструменти забезпечення добросовісності. Наголошено, що перспективи розвитку митних органів України пов'язані з подальшим нормативним наближенням до європейських стандартів, завершенням цифрової трансформації, зміцненням інституційної спроможності митної служби та утворенням правово врівноваженої моделі її функціонування.

Ключові слова: митні органи; реформування митних органів; адміністративно-правове забезпечення; митна справа; цифровізація митних процедур; європейська інтеграція; інституційна спроможність.

This article examines the current state of reform of the customs authorities of Ukraine and identifies the principal prospects for their further development in the context of European integration, digital transformation, and the institutional renewal of public administration. It is substantiated that the reform of the customs authorities of Ukraine has moved beyond fragmented organisational changes and has acquired the features of a coherent state policy integrated into the strategic framework for the development of the system of public revenues. It is established that the present stage of customs reform is characterised by the combination of three interrelated components: regulatory and legal renewal, digital modernisation of customs procedures, and the personnel and institutional

restructuring of the customs service. The article analyses the significance of the National Revenue Strategy until 2030 and the Reform Plan of the State Customs Service of Ukraine for 2024–2030 as the strategic foundation of the relevant transformations. It is demonstrated that the development of customs legislation is carried out in the direction of approximation to European Union law, in particular through the implementation of selected provisions of the Union Customs Code, the expansion of procedural safeguards in the activities of customs authorities, and the introduction of new approaches to the authorisation and compliance monitoring of economic operators. It is further established that the digitalisation of the customs sphere has acquired a substantive, rather than merely declarative, character, as it is aimed at the introduction of information systems compatible with those of the European Union, the development of the common transit procedure, automated risk management, and electronic inter-agency interaction. Particular attention is devoted to the personnel and institutional dimension of the reform, which encompasses the attestation of customs officials, the introduction of a competency-based approach, open competitive recruitment procedures, and mechanisms for ensuring integrity. It is emphasised that the prospects for the development of the customs authorities of Ukraine are associated with further regulatory approximation to European standards, the completion of digital transformation, the strengthening of the institutional capacity of the customs service, and the establishment of a legally balanced model of its functioning.

Key words: *customs authorities; reform of customs authorities; administrative and legal support; customs affairs; digitalisation of customs procedures; European integration; institutional capacity.*

Актуальність теми. У сучасний період державотворення питання реформування митних органів України набуває не лише прикладного, а й концептуального значення. Це зумовлено тим, що митні органи посідають особливе місце у механізмі публічного адміністрування, оскільки поєднують у своїй діяльності фіскальну, контрольну, сервісну, безпекову та міжнародно-координаційну функції. За умов воєнного стану, переорієнтації зовнішньоторговельних потоків, поглиблення інтеграції України до правового та інституційного простору Європейського Союзу митна система вже не може розвиватися шляхом окремих, епізодичних змін. Її реформування набуває ознак цілісної державної політики, інтегрованої до загальної стратегічної рамки доходів держави до 2030 року [11].

Не менш істотною є та обставина, що сучасна митна реформа в Україні збігається з масштабними змінами у світовій та європейській митній практиці. У наукових та аналітичних джерелах наголошується, що модернізація митних адміністрацій обумовлюється не лише політико-правовими зобов'язаннями держав, а й об'єктивними чинниками: зростанням міжнародної торгівлі, ускладненням ланцюгів постачання, технологічними перетвореннями, зміною бізнес-моделей і необхідністю поєднати контроль із легітимними потребами добросовісного товарообігу [3]. За таких умов реформування митних органів України слід розглядати як складне й багаторівневе явище, що охоплює стратегічне планування, оновлення законодавства, цифрову трансформацію, кадрове перезавантаження та утвердження інструментів добросовісності.

Аналіз сучасних досліджень. Проблематика реформування митних органів України в сучасний період уже стала предметом наукового осмислення. Окремі аспекти цієї теми висвітлено у працях, присвячених актуальності реформування діяльності митних органів, імплементації митної реформи ЄС в Україні, модернізації діяльності Державної митної служби України в контексті європейської інтеграції, а також сучасному стану та перспективам подальшого реформування митних органів як суб'єктів адміністрування митних платежів. Водночас наявні дослідження, попри їхню безсумнівну наукову цінність, здебільшого зосереджені або на окремих елементах правового регулювання, або на вузьких функціональних аспектах митного адміністрування, тоді як сучасний етап митної реформи вимагає цілісного осмислення її стратегічних, нормативних, організаційних та технологічних вимірів [2; 5; 6; 12].

Метою статті є з'ясування сучасного стану реформування митних органів України та визначення основних перспектив його подальшого розвитку в умовах європейської інтеграції, цифрової трансформації та інституційного оновлення митної служби.

Основний виклад матеріалу. Насамперед слід відзначити, що сучасний етап реформування митних органів України характеризується наявністю виразної стратегічної основи. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1218-р схвалено Національну

стратегію доходів до 2030 року, а також визначено обов'язок міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, обласних, Київської міської державної адміністрації щороку до 1 квітня подавати Міністерству фінансів України інформацію про стан виконання цієї Стратегії [11]. Уже сама така нормативна конструкція засвідчує, що митна реформа виведена за межі суто відомчого питання й поставлена у площину загальнодержавного стратегічного управління. У цьому сенсі реформування митних органів є не ізольованим інституційним процесом, а складовою загальної трансформації системи державних доходів, фіскального адміністрування та публічного управління.

Із цією стратегічною рамкою безпосередньо кореспондує офіційно оприлюднений План реформування Державної митної служби України на 2024–2030 роки, розміщений на вебсайті Держмитслужби у розділі «Плани та звіти роботи» [8]. Значення цього документа полягає не лише в самому факті його існування. Він засвідчує, що митна реформа в Україні набуває рис інституційно оформленого процесу з визначеними часовими межами, управлінською логікою та внутрішньою послідовністю. Саме тому сучасний стан реформування митних органів доцільно характеризувати не як сукупність дискретних нормативних новел, а як упорядкований комплекс перетворень, покликаних забезпечити системну модернізацію митної служби.

Свою чергою, у сучасній науковій літературі митна реформа України закономірно співвідноситься з європейським вектором розвитку. Так, у дослідженні Д. Іванової та В. Тищенко наголошено, що реформування митних органів та їх адаптація до вимог Європейського Союзу є одним із найважливіших завдань сучасного етапу розвитку держави [5]. Це положення не можна розглядати як суто декларативне. Воно відображає об'єктивну логіку трансформації української митної системи: наближення до стандартів ЄС нині означає не тільки зміну окремих процедур, а й перегляд засад побудови митного адміністрування, способів прийняття рішень, моделі взаємодії з бізнесом, правового статусу посадових осіб митних органів та архітектури інформаційних систем.

Відтак нормативно-правовий вимір митної реформи набуває першочергового значення. Основу такого виміру становить Митний кодекс України, який у чинній редакції вже містить низку інструментів, характерних для сучасної європейської митної моделі [7]. Зокрема, принципово важливою є поява у структурі Кодексу статті 19-10 «Особливості застосування права бути почутим» [7]. Наявність такого інституту свідчить про поступове утвердження в українському митному праві процесуальних гарантій, пов'язаних із належною адміністративною процедурою. Йдеться про відхід від суто владно-наказової моделі митного адміністрування в бік процедурно врівноваженого підходу, в якому особа отримує можливість бути залученою до процесу прийняття рішення, що стосується її прав та обов'язків.

Не менш показовими є й інші новели Митного кодексу України, пов'язані з авторизаціями, оцінкою відповідності підприємства, передачею прав та обов'язків за авторизацією [7]. У сукупності вони свідчать про істотне зміщення акценту в діяльності митних органів: від моделі, зосередженої переважно на фіскальному та репресивному контролі, до моделі, заснованої на довірі, правовому визнанні належної поведінки суб'єкта та диференційованому адмініструванні митних процедур. Це означає, що реформування митних органів України має не лише організаційний, а й глибокий функціонально-правовий зміст.

Важливим нормативним маркером сучасного етапу реформування є Закон України від 22 серпня 2024 р. № 3926-IX «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» [9]. Уже сама назва цього Закону безпосередньо фіксує його євроінтеграційне спрямування. За своїм змістом та юридичним значенням цей акт має розглядатися як доказ переходу від загальних політичних орієнтирів до конкретного законодавчого наближення до права ЄС. Отже, сучасна митна реформа в Україні вже розгортається у площині імплементації правових конструкцій Митного кодексу Європейського Союзу, а не лише в площині загальних намірів щодо гармонізації.

Наукове осмислення цієї тенденції знайшло відображення у статті Т. Karavayev і Н. Kaluha, присвяченій митній реформі ЄС та її імплементації в Україні [6]. Автори слушно зазначають, що сучасна реформа Європейського Союзу є найбільш амбітною та комплексною і ґрунтується на трьох головних опорах: новому партнерстві з бізнесом, розумнішому підході до митного контролю та сучаснішому підході до електронної комерції [6]. Окрім того, у праці наголошується на створенні нового EU Customs Authority та функціонуванні EU Customs Data Hub [6]. Для теми нашого дослідження особливо важливим є те, що автори пов'язують європейську митну реформу з необхідністю реалізації e-Customs та запровадження системної цифрової інфраструктури.

У цьому ж контексті надзвичайно вагомим є факт, наведений указаними авторами: для реалізації e-Customs у Європейському Союзі впроваджено MASP-C, що передбачає розроблення понад сорока митних IT-систем, тоді як в Україні відповідно до Національної стратегії доходів до 2030 року та довгострокового плану цифровізації ДМСУ передбачається розроблення і впровадження сімнадцяти митних IT-систем, сумісних із європейськими [6]. Ця обставина має принципове значення для оцінки сучасного стану митної реформи, оскільки показує: цифрова трансформація української митниці вже не є внутрішньою технічною модернізацією, а мислиться як складова побудови операційно сумісного з ЄС митного простору.

Саме тому цифровізацію слід розглядати як один із головних практичних вимірів реформування митних органів України. Довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку, цифрових трансформацій та цифровізації Державної митної служби України прямо визначає, що його розроблено на основі MASP-C – Багаторічного стратегічного плану електронної митниці ЄС [4]. Уже цей факт засвідчує структурну орієнтацію цифрових перетворень у митній сфері на європейську модель. Особливої уваги заслуговує те, що в документі наведено не загальні програмні побажання, а конкретні проекти цифрового розвитку: АСМО «Центр», CDS-UA, «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», GMS-UA, NCTS Фаза 5 і Фаза 6, ICS2, AES, UCC ВПІ, EORI2, AEO, COPIS, а також модернізацію системи управління ризиками (CRMF) [4]. Така деталізація свідчить про предметність і проєктний характер реформи.

Додатково практичний характер цифрової трансформації підтверджується дослідженням V. Prokopenko, O. Melnyk, H. Doroshenko, M. Chuzhdanova, у якому наголошено на особливій увазі, що приділяється в Україні впровадженню NCTS [12]. За висновком авторів, ця система забезпечує обмін електронними повідомленнями не лише між трейдерами та митними органами, а й між митними органами країн – учасниць Конвенції про процедуру спільного транзиту [12]. Тим самим ідеться не просто про автоматизацію внутрішньої роботи митниці, а про включення України до спільного транзитного та інформаційного простору.

Емпіричним підтвердженням реальності цього курсу є також офіційні дані Держмитслужби, на які вже спиралася наукова та аналітична література: за 2023 рік у межах «митного безвізу» було оформлено 41 тис. транзитних декларацій та надано 182 авторизації на застосування транзитних спрощень [8]. Наведені показники не слід абсолютизувати, однак вони мають важливе значення як кількісний індикатор того, що реформування митних процедур набуває вимірюваного практичного результату. Вони також переконливо свідчать про зміщення митної системи України до моделі, де поєднуються правове спрощення, інформаційна інтеграція та контроль, побудований на сучасних цифрових інструментах.

Поряд із нормативним і цифровим вимірами сучасна митна реформа охоплює глибокі кадрово-інституційні зміни. Це особливо виразно відображено у Законі України від 17 вересня 2024 р. № 3977-IX «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів» [10]. Значення цього Закону полягає в тому, що він безпосередньо спрямований на переосмислення самої моделі служби в митних органах. У його положеннях передбачено проведення перевірки на добросовісність та моніторингу способу життя посадових осіб митних органів, причому така перевірка прямо визначається як засіб забезпечення добросовісності посадових осіб і дотримання вимог антикорупційного законодавства [10].

Не менш важливим є те, що вказаний Закон вводить елементи нової професійної моделі служби в митних органах. Зокрема, Кабінет Міністрів України має затвердити каталог типових посад посадових осіб митних органів, яким визначаються переліки груп митних компетенцій і алгоритм формування таких груп [10]. Цей припис не є технічним. Його слід оцінювати як прояв переходу від традиційної посадової побудови служби до компетентнісно зорієнтованої моделі кадрової організації митниці. Тим самим реформа набуває ознак не лише адміністративного оновлення, а й якісного професійного переустрою.

Кадрове перезавантаження дістає подальший розвиток у положенні Закону про те, що після завершення атестації вакантні посади в митних органах заповнюються шляхом відкритих конкурсів у порядку, передбаченому законодавством про державну службу, з урахуванням спеціальних норм Митного кодексу України [10]. Отже, законодавець пов'язує реформування митної служби із механізмами прозорого добору, публічної конкуренції та оновлення кадрового складу. Крім того, закон передбачає можливість проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа, порядок якого має визначатися Кабінетом Міністрів України [10]. Сам по собі цей факт свідчить про посилення інструментів внутрішнього контролю та добросовісності у системі митних органів.

У цьому контексті особливого значення набуває й Антикорупційна програма Державної митної служби України на 2023–2025 роки, яка оприлюднена на офіційному вебсайті ДМСУ разом із додатками та звітом про виконання [1]. Сам факт такої нормативно-організаційної деталізації є показовим. Він засвідчує, що антикорупційний компонент уже не перебуває на периферії митної реформи, а вбудований до її інституційної структури. З огляду на характер діяльності митних органів це має особливе значення, оскільки довіра до митної системи прямо залежить не тільки від швидкості й цифрової зручності процедур, а й від рівня правової дисципліни, доброчесності та контрольованості поведінки посадових осіб.

Наукове підтвердження значущості цього напрямку міститься у статті N. Atamanchuk, де зазначено, що система митних органів включає центральний орган виконавчої влади, митниці та митні пости, а також аналізується Закон № 3977-IX як такий, що спрямований на удосконалення правових засад служби в митних органах [2]. Водночас автор наголошує, що митні органи залишаються ключовими суб'єктами адміністрування митних платежів, а митні платежі є важливим джерелом наповнення державного бюджету. При цьому наведено конкретний факт: у листопаді 2024 року до державного бюджету України надійшло 51,3 млрд грн митних платежів, що на 12,1 млрд грн більше, ніж за аналогічний період попереднього року [2]. Ці дані дозволяють зробити принциповий висновок: реформування митних органів не може зводитися лише до сервісної чи технологічної модернізації, оскільки від ефективності митної системи безпосередньо залежать фискальна стійкість держави та її спроможність виконувати публічні функції.

Разом із тим сучасний етап реформування митних органів не позбавлений істотних труднощів. У праці Prokorenko та співавторів названо низку конкретних викликів, які постали перед українською митницею в умовах повномасштабного вторгнення РФ [12]. Йдеться, зокрема, про необхідність забезпечення швидкого пропуску гуманітарної допомоги за одночасного збереження належного рівня контролю; про переорієнтацію торговельних потоків на наземні шляхи сполучення з Європейським Союзом через блокаду чорноморських портів; про потребу адаптації до нових умов міжнародної торгівлі [12]. Ці обставини мають не тимчасовий, а структурний вплив на реформування митних органів, оскільки вимагають одночасно посилювати пропускну спроможність, інтегрованість у європейські транспортно-митні процеси, швидкість процедур і контрольні механізми.

У свою чергу, у роботі Д. Іванової та В. Тищенко увагу зосереджено на актуальних проблемах сучасної української митниці та напрямках її подальшого реформування [5]. У контексті нашої теми значущим є саме те, що автори розглядають реформу не як завершений процес, а як таку, що потребує подальшого вдосконалення моделі управління, наближення до європейського досвіду та перегляду інструментів взаємодії держави, бізнесу й митної адміністрації [5]. Це дозволяє стверджувати, що сучасний стан митної реформи є перехідним: він характеризується наявністю вже закладених правових й організаційних механізмів, але водночас потребує послідовного доведення цих механізмів до повноцінного інституційного результату.

За таких умов перспективи розвитку митних органів України мають визначатися не абстрактно, а з урахуванням уже закладених у джерелах конкретних напрямів. По-перше, це подальша цифровізація та нарощування сумісності з європейськими митними ІТ-системами [4; 6]. По-друге, це інституціоналізація сучасних механізмів спільного транзиту, авторизації та управління ризиками [4; 12]. По-третє, це кадрове перезавантаження митної служби на основі компетентнісного підходу, атестації, відкритих конкурсів і посилення інструментів доброчесності [1; 10]. У цьому сенсі перспективи розвитку митних органів України полягають не у простому продовженні окремих реформаторських кроків, а у формуванні нової моделі митної адміністрації – правово врівноваженої, технологічно забезпеченої, кадрово оновленої та інституційно сумісної з митною системою Європейського Союзу.

У міжнародному вимірі такий підхід цілком відповідає загальним закономірностям модернізації митних адміністрацій. У виданні IMF *Customs Matters: Strengthening Customs Administration in a Changing World* наголошується, що дорожні карти модернізації митниці мають ґрунтуватися на оцінці поточного стану системи та бути орієнтованими на її розвиток, посилення або перезапуск [3]. Для України це має особливе значення. Справжня результативність митної реформи визначатиметься не кількістю прийнятих документів, а тим, наскільки послідовно вони будуть втілені у повсякденній роботі митних органів, у зміні адміністративної культури, у підвищенні довіри до митниці та в реальному полегшенні правомірної зовнішньоекономічної діяльності.

Висновки. Реформування митних органів України на сучасному етапі є не окремою відомчою кампанією, а глибинним процесом перебудови одного з ключових елементів механізму

держави. Його визначальною рисою постає органічне поєднання стратегічного задуму, законодавчого оновлення, цифрової трансформації та кадрово-інституційного переустрою. У цьому виявляється відхід від колишнього уявлення про митницю як про переважно фіскально-контрольний інструмент і поступове становлення її як правово зрівноваженої, технологічно оснащеної та функціонально інтегрованої до європейського простору адміністрації. Разом із тим сучасний стан реформи не дає підстав для спрощеного оптимізму: нормативні новели, цифрові платформи й конкурсно-атестаційні механізми набувають справжньої цінності лише тоді, коли вони перетворюються на стійкі управлінські практики, очищені від декларативності й випадковості. Саме тому перспектива розвитку митних органів України полягає не просто в подальшому запозиченні європейських зразків, а в утвердженні власної зрілої інституційної моделі митної служби, здатної поєднати законність, професіоналізм, добросовісність, ефективність і належну публічну відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Антикорупційна програма Державної митної служби України на 2023–2025 роки. Державна митна служба України : офіц. вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/antikoruptionsiina-programa>
2. Atamanchuk N. I. Customs authorities as subjects of customs payments administration: current state and prospects for further reform. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. 2025. № 1. С. 384–389. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.62>.
3. Augusto Azael Pérez Azcárraga, Matsudaira T., Montagnat-Rentier G., Nagy J. Customs Matters: Strengthening Customs Administration in a Changing World. Washington : International Monetary Fund, 2022. URL: <https://doi.org/10.5089/9798400200120.071> .
4. Довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку, цифрових трансформацій та цифровізації Державної митної служби України. Державна митна служба України : офіц. вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/web/content/11896> .
5. Іванова Д., Тищенко В. Актуальність реформування діяльності митних органів України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-40>
6. Karavayev T., Kaluha N. Митна реформа ЄС: імплементація в Україні. *Foreign trade: economics, finance, law*. 2024. № 132 (1). С. 4–22. DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2024\(132\)01](https://doi.org/10.31617/3.2024(132)01).
7. Митний кодекс України : від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> .
8. План реформування Державної митної служби України на 2024–2030 роки. Державна митна служба України : офіц. вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti> .
9. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу : Закон України від 22.08.2024 № 3926-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3926-20>.
10. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів : Закон України від 17.09.2024 № 3977-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3977-20>
11. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 № 1218-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-%D1%80>
12. Prokopenko V., Melnyk O., Doroshenko H., Chuzhdanova M. Modernization of the State Customs Service of Ukraine’s operations in the context of European integration: challenges and prospects. *Український економічний часопис*. 2024. № 7. С. 85–90. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-7-14>.

Дата першого надходження статті до видання: 07.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.05.2026